

Dante Alighieri'nin İlahi Komedyası Üzerinden Sandro Botticelli Cehennem Tablosu'nun İçerik Analizi

Ayşe Nur Büyükyavuz

Makale Geliş Tarihi: 19.02.2021
Yayına Kabul Tarihi: 13.12.2021

Özet

Dünya edebiyatının önemli yazarlarından olan Dante Alighieri (1265-1321) başyapıt İlahi Komedyası ile (*La Divina Commedia*), Rönesans'tan günümüze kadar pek çok sanatçıya ilham olmuştur. O dönem (14. yüzyıl ilk yarısı) siyasi olaylardan sürgüne gönderilen Dante, sürgünde insanlığın anarşi içinde olduğu kanaatine varır. Birinin çıkıp yolunu kaybetmiş insanlığa rehberlik etmesi gerektiğini düşünür. İnsanlığı bu korkunç durumdan uyandıracak şey Dante'nin inancına göre bir eser yazmak ve bu yolla insanlığı uyarmak olacaktır. Orta Çağ ile Rönesans arasındaki geçiş dönemde Cehennem (*Inferno*), Araf (*Purgatoria*) ve Cennetten (*Paradiso*) oluşan ahiret yolculuğu, İlahi Komedya'yı kaleme alır. Yaptığı üç farklı hayali seyahati destansı anlatım tarzıyla anlatmıştır. Din ve felsefe temalarını yoğun insanlı duygularla birleştirmiş ve sembolik şiirlerle ele almıştır. Rönesans'tan günümüze kadar pek çok sanatçı Dante'nin Cehennemi'nden ilham alarak alegorik eserler üretmişlerdir. Dante'nin Cehennemi, etkilediği sanatçıların yansıttığı eserlerde toplumsal, sosyal, siyasi, kültürel ve dini bağlamda karşımıza çıkar. Bu çalışmada Dante'nin Cehennemi'nden etkilenen Sandro Botticelli'nin eseri resimsel anlatı yoluyla ikonografik olarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dante Alighieri, İlahi Komedya, Cehennem, İkonografi, Sandro Botticelli

CONTENT ANALYSIS OF BOTTICELLI HELL SCENE FROM DANTE ALIGHIERI'S DIVINE COMEDY

Abstract

Dante Alighieri (1265-1321), one of the important writers of world literature, has inspired many artists from the Renaissance to the present with his masterpiece Divine Comedy (*La Divina Commedia*). Dante, who was exiled from political events at that time (first half of the 14th century), comes to the conclusion that humanity is in anarchy in exile. He thinks that someone should go out and guide humanity that has lost its way. The thing that will awaken humanity from this terrible situation is to write a work according to Dante's belief and to warn humanity in this way. In the transition period between the Middle Ages and the Renaissance, he wrote the Divine Comedy, the journey to the afterlife consisting of Hell (*Inferno*), Purgatory (*Purgatoria*) and Paradise (*Paradiso*). He described three different imaginary journeys he made with an epic narrative style. He combined the themes of religion and philosophy with intense humanistic feelings and dealt with them with symbolic poems. From the Renaissance to the present, many artists have produced allegorical works inspired by Dante's Hell. Dante's *Inferno* appears in social, social, political, cultural and religious contexts in the works reflected by the artists it influenced. In this study, Sandro Botticelli's work, which was influenced by Dante's *Inferno*, will be discussed iconographically through pictorial narrative.

Keywords: Dante Alighieri, Divine Comedy, Inferno, Iconography, Sandro Botticelli

Giriş

İtalya'da Toscana bölgesinin Floransa kentinde 1265 yılında dünyaya gelen Dante, soylu bir aileden gelir ancak sonradan ailesinin yoksul düştüğü söylenir. Annesini küçük yaşta kaybetmiş, babası da ikinci evliliğini yapmıştır. Babasını kaybettiğinde 18 yaşında olan ve üvey annesiyle yaşamaya başlayan Dante'nin mutlu bir gençlik geçirmediği düşünülür.

Komşuları Folcodi Ricoverode'P ortinari'nin kızı olan Bice'yi (Beatrice) bir toplantıda gördüğünde kendisi dokuz, Beatrice sekiz yaşındadır. Dokuz yıl sonra, bir sokakta yolları yeniden kesişir. Bu karşılaşmadan sonra Dante'nin Beatrice'ye karşı olan duyguları kuvvetli bir sevgiye dönüşür. Ancak Beatrice'nin bundan hiç haberi olmaz. Dante onu hep uzaktan uzağa sever. 1288 yılında Floransalı şövalye Simonede'Bardi ile evlenen Beatrice, 8 Haziran 1290'da 24 yaşında yaşamını yitirir. Beatrice'nin ölümü üzerine büyük üzüntü yaşayan Dante eserlerinde de sıkça Beatrice'den bahseder, onun için şiirler yazar.

Beatrice'yi kaybetmekten duyduğu acı sebebiyle ailesi tarafından 1295'de soylu bir ailenin kızı GemmaDonati ile evlilik sözü kesilir. Evliliklerinde Giovanni, Jacopo ve Pietro adında üç erkek, Antonia ve Beatrice adında iki kız çocuğu olur.¹ Dante eserlerinde evliliğinden, karısından pek bahsetmez, bu yüzden de mutlu bir evlilik geçirdiği pek söylenemez.

13. Yüzyılda Floransa ayrı yöneticiler tarafından farklı yasalarla yönetildi. Aristokrasi'yi temsil eden Ghibellini'ler ve kilise taraftarı olan, orta tabakaya mensup tacir ve bankerlerden oluşan Guelf'ler. Floransa Guelf'leri Ghibellini'lerin amansız düşmanıydılar. Çünkü onların gözünde Ghibellini'ler imparator adına şehirleri ve komünleri egemenlikleri altına almak, hürriyeti zincire vurmak, esareti uyandırmak gibi bir amaç gütmekteydiler (Aligheri, 2018: 16). Bu iki parti arasındaki çatışma yüzünden halkta birbiriyle çatışır hale gelir. Zenginler ve soylular kendi aralarında savaşılmaya başlar ve Toscana bölgesi ikiye ayrılır.²

1293'te Floransa Guelf'leri, Papa'nın güttüğü siyasetten bağımsız olmak isteyen ve Ghibellini'lere daha hoşgörülü davranmak isteyen zengin kentsoylu sınıfı oluşturan "Beyaz Guelf'ler" ile Papaya bağlı kalmak isteyen ve Ghibellini'lere karşı sert siyaseti devam ettirmek isteyen "Siyah Guelf'ler" olarak ikiye bölünür (Tolay, 2015: 4). Aralarındaki düşmanlık gün geçtikçe artar, büyük ve kanlı çatışmalar olur. Bu esnada 1295'te Özel Meclis Üyesi

olan Dante, kentin ekonomik ve diğer önemli işlerini yürütür. Doğru ahlakı yayarak inandığı felsefi düşüncelerini başkalarına da geçirmek, düşünsel devrimlere öncülük etmek gibi amaçları vardır. İdealist bir insan olan Dante, dünyadaki bütün bayağılık ve aşağılıklara, kötülük ve cinayetlere dinmek bilmeyen bir nefret duyarak; güzelin, iyinin, doğrunun özlemine çekerek yaşar (Korkmaz, 2001: 63).

O dönemde Dante'nin uğraşmak zorunda kaldığı başlıca iki sorun vardır; kentin iç huzuru ve dışı karşı bağımsızlığı. Bir yandan her fırsatta Floransa'ya sözünü geçirmeye çalışan Papa VIII. Bonifacius'un emellerine karşı önlemler almak, diğer yandan huzurun yeniden sağlanması için gerekli yasal düzenlemeleri yapmak zorundadır. Partiler dışında kalmak istemekle birlikte; daha akılcı davranan, barış ve huzuru seven, Papa'yı Floransa'nın iç işlerinden uzak tutmaya kararlı görünen Beyazlara yaklaşmak zorunluluğu duyar.³ Yönetimi ele geçiren Siyahlar, Beyazları yargılamaya ve sürgün etmeye başlar. Siyahların açıkça Papa'nın siyasetini desteklemesine karşın, "Beyaz" soylulardan olan; zekâsı ve aldığı eğitimle de halktan sivrilen Dante, Siyahları kentteki bozulmanın sorumluları sayarak kınar (Korkmaz, 2001:65). Bunun sonucunda Floransa Başyargıcı tarafından çıkarılan bir kararname ile; görevini kötüye kullanarak haksız kazançlar elde etmek, Papa'ya ve onun temsilcisi Valois'e karşı gelmekle suçlanarak mahkûm edilir. Para cezası ve ömür boyu kamu görevlerinden yasaklılık cezalarına çarptırılır. Kendini savunma gereği duymayan Dante bir daha yurduna geri dönmek üzere Floransa'dan sürgün edilir (Çetin, 1994: 281). Böylece Dante'nin yoğun düşünme dönemi başlamış olur. Sürgün hayatı boyunca pek çok şehir değiştiren Dante, Verona, Ravenna, Paris, Oxford gibi şehirlerde yaşar.

Bütün bu olan biten üzücü olaylar, siyasal anlaşmazlıklar, baskı ve şiddet onu bu olayların nedenleri üzerinde düşünmeye sevk eder. İnsanların içinde buldukları bu kötü durumdan kurtarmayı kendisine görev kabul eder. Tanrı'nın onu görevlendirdiğine inanır. Bunun üzerine insanlara nasıl doğruyu, güzeli gösterip, yanlışlardan, kötülüklerden uzaklaştıracağını düşünür ve bir eser yazmaya karar verir. Böylece insanlara yeryüzünde doğru yolu göstermeyi umut ederek İlahi Komedyayı yazmaya başlar.

Yirmi yıla yakın sürgün hayatı yaşayan Dante, edebiyat dünyasına önemli eserler bırakan bir yazar ve düşünürdür. Ömrünün son altı yılını Verona ve Ravenna'da geçirir, 1318 yılında geldiği Ravenna'da buranın senyörü

¹ Bazı kaynaklara göre bir kız çocuğu olmuştur, Antonia rahibe olunca adı Beatrice'ye çevrilmiştir.

² Dante ve ailesi Guelfi'lerin yanında yer almışlardır. Ancak Dante'nin eserleri incelendiğinde sonradan Aristokrasi'yi temsil eden Ghibellini'li olduğu görülür.

³ Bunun sebebi; 1301'de kendi hizmetine 100 süvari isteyen Papa VIII. Bonifacius'un bu isteği Dante'nin de içinde olduğu Yüzler Konseyi tarafından kabul edilmez. Bunu kabullenemeyen Papa, sözde ara buluculuğa gelen Volaris ile birlikte Siyahları da yanına alarak hükümet darbesi gerçekleştirir.

Guido Novello da Potenta'nın konuğu olur ve 13 Eylül 1321 gecesı sıtma hastalığından hayatını kaybeder. Günümüzdeki adı San Francesco olan, Ravenna San Pietro Maggiore kilisesine gömüldür.

Amaç ve Kapsam

Bu çalışmada Orta Çağ'da yaşamış yazar ve siyaset adamı Dante'nin, kendi çağından bir ressamı nasıl etkilediği kendi yarattığı Cehennem'in bir ressam tarafından nasıl görselleştirildiğine dair bir eser incelemesi amaçlanmıştır. Yapımı Rönesans dönemine ait 1481'de Sistina Şapeli'nin Musa'nın yaşamını canlandıran 3 fresk ile Şeytanın İsa'yı Ayartma Çabaları'nı yapan ressam Botticelli (1 Mart 1445 – 17 Mayıs 1510),Rönesans dönemi resim sanatını etkileyen ve yön veren bir ressamdır. İncelenecek tablonun boyutu göz önüne alındığında 15000 dizelik orijinal şiire bağlı kalarak oluşturulan ve metindeki Cehennem'in tüm bölümlerini içeren tablonun yoğun anlatım dilinin olduğu görülmektedir. Bu eserden yola çıkarak Dante'nin hayal ettiği cehennemın nasıl bir yer olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Yöntem ve Örneklem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Dante'nin İlahi Komedyası(1307-1321) edebî eserinin Cehennem bölümü ele alınarak bundan etkilenip ressam Botticelli'nin Cehennem (1485) adlı eserine nasıl yansıttığı incelenmiştir. Yaşadığı dönemin dini inanışı, siyasi düşünceleri, sosyal ve kültürel etkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan cehennem ve günahkârların orada yaşadıkları Botticelli tablosu üzerinden ele alınmıştır.

İlahi Komedyası ve Cehennem

İlahi Komedyası (2011), Dante'nin öteki dünyaya yaptığı düşsel bir gezidir. 1307-1321 yıllarında kaleme alınan, Cehennem-Araf-Cennet başlıkları altında üç bölümden oluşan bir şiir kitabıdır. İlk olarak Cehennem bölümü 1315-16 yıllarına doğru, sonrasında da Araf ve ölümünden sonra da Cennet yayınlanır. Toplam dize sayısı 15000'dir. Tüm bölümler 33 kantodan oluşur, yalnızca Cehennem giriş bölümüyle birlikte 34 kantodan oluşur. Cehennem'de(2018) 4720 dize, Araf'da (2019a) 4755 ve Cennet'te (2019b) 4458 dize bulunur. Dante, orta çağ kaynaklarından, mitolojiden, kutsal metinlerden de yararlanarak Vergilius⁴'un Aeneis destanını örnek alıp, zihninde oluşturduğu öteki dünyayı şiir diliyle bir destana dönüştürür.

⁴ Dante, kendisi gibi şair olan, eserlerinden etkilenmiş, düşüncelerine büyük saygı duyduğu Latin şair M.Ö. 70-19 yılları arasında yaşamış Vergilius'u, İlahi Komedyası'da çıktığı ahiret yolculuğunda kendisine yol gösterici olarak seçer. Cehennem ve Araf'ta Vergilius ona mantığın simgesi olarak eşlik edecektir.

Hayal ettiği bu dünya insanlığı kültürel olarak geliştirecek din, felsefe, geometri, tarih, astronomi konularında yaşadığı dönemde kaynak olarak kullanılabilecek bir metindir.

Dante, yolunu kaybettiği karanlık bir ormanda gün ağarırken bir tepenin eteğinde Virgilius ile karşılaşır. Virgilius, Dante'yi kötülüklerden arınması için öteki dünyanın üç bölümünü ziyaret etmesi gerektiğini söyler. 1300 yılının 7 Nisan Perşembe gününü kutsal cuma gününe bağlayan gecede başlayan ahiret yolculuğu yedi gün sürer. Bunun üç gününü Cehennem'de geçirirler. 10 Nisan sabahı Araf Dağı'na geçiş yaparlar. Son olarak 13 Nisan günü gökyüzü cennetine geçerler. Hayal ettiği Cehennem, aşığı inildikçe daralan bir çukurdur. Bu çukur dokuz daireden oluşur ve dairelerin bazıları da kendi içinde bölümlere ayrılır. Her bir dairede ayrı suçları işlemiş günahkârlar cezalandırılır. Fakat bu cezaları veren Tanrı değildir. İnsanlar Araf'a ya da Cennet'e gidebilecekken fani dünyada yaptıkları yanlış seçimler sonucunda Cehennem'e giden ölümlerdir. Cezalarını yeryüzünde yaşadıkları hayatla kendileri belirler ve cezalarının ağırlığı işledikleri günahların ağırlığı ile orantılıdır. Dante Cehennem yolculuğu boyunca 112 saygın kişiyle karşılaşır. Cehennem'in alt dairelerine doğru inildikçe günahların derecesi artar. Onların işledikleri günahlara ve cezasına şahitlik eder. İlahi Komedyası'da Dante, günahkârlara değil, işlenen günahlara odaklanmıştır (Temel, 2016: 117).

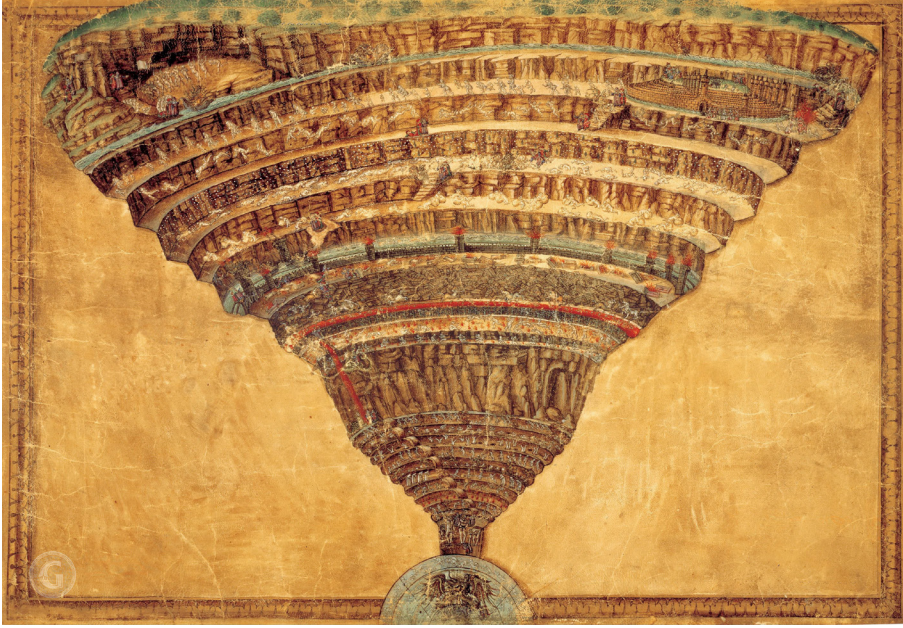
Cehennem, İlahi Komedyası'nın en çarpıcı bölümüdür. Günümüzün sinema sanatını çağırıştıran olağanüstü bir görüntü zenginliğiyle anlatılan ortam, sanki yedi yüz yıl sonra yaşanacak şiddet olaylarının da haberciliğini yapar. Günümüzde hâlâ Dante'nin Cehennemi'nden etkilenecek çeşitli eserler üretilmektedir. Rönesans döneminde de Botticelli, Dante'nin Cehennemi'ni kendi üslubuyla resmeder.

Sandro Botticelli ve Cehennem Tasviri

İtalyan Rönesansı'nın önemli isimlerinden biri olan Botticelli, 1445'te İtalya'da dünyaya gelir ve 1510 yılında hayatını kaybeder. Asıl adı Alessandrodin Marianodin Vanni Filipepi'dir. Botticelli gençliğinde bir kuyumcunun yanına çırak olarak verilir. O dönem kuyumcular ve ressamlar sürekli temas halindedir ve böylece desenlerle ilgilenir, resme hayranlık duyar. Resim sanatına yönelen Botticelli'nin çok geçmeden yeteneği büyür ve gelişir.

Rönesans sanatının gelişmesinde önemli rol oynayan Alessandrodin Marianodin Vanni Filipepi, Botticelli lakabını yanında çalıştığı kuyumcu ve zanaatkâr Botticelli'den alır. İlk yapıtlarından itibaren büyük beğeni kazanan Botticelli eserlerinin konularını dinden ve mitolojiden alır. Eserlerinde bol bol

figür kullanır, kendine özgü bir üslûp yaratır. Mitolojik eserleriyle bilinen, en ünlüleri Venüs'ün Doğuşu(1482)⁵ ve İlkbahar Alegorisi(1482)⁶ olan ve Dante'nin de portresini⁷ resmeden Botticelli; Michelangelo⁸, Leonardo⁹, Donatello¹⁰ ve Raffaello¹¹ gibi isimlerden önce İtalyan Rönesansı'nın mihenk taşı olan ressam, Rönesans döneminde, 15. yüzyılın sonunda, Dante'nin İlahi Komedyayı yazmasından yaklaşık 200 yıl sonra, Floransa hükümdarı Lorenzo de' Medici -muhteşem Medici- tarafından, Dante'nin Cehennemi'ni görselleştirmek için görevlendirilir. Sonuçta günümüzde Berlin'deki Kupferstichkabinett -Baskılar, Çizimler ve Güzel El Yazmaları- Müzesi'nde muhafaza edilen bu çizim ortaya çıkar.

Görsel 1. Sandro Botticelli, Cehennem, 1485, Parşömen Kâğıdı Üzerine Gümüş Uç, 33x47,5 cm

⁵ Bkz. <https://www.wga.hu/art/b/botticel/5allegor/30birth.jpg> (Erişim tarihi: 28.12.2019).

⁶ Bkz. <https://www.wga.hu/art/b/botticel/5allegor/10primav.jpg> (Erişim tarihi: 28.12.2019).

⁷ Bkz. <https://www.wga.hu/art/b/botticel/7portrai/14dante.jpg> (Erişim tarihi: 28.12.2019).

⁸ MichelangelodiLodovicoBuonarrotiSimoni (1475-1564): İtalyan rönesans dönemi ressam, heykeltıraş, mimar ve şairidir.

⁹ Leonardo da Vinci (1452-1519): Rönesans döneminde yaşamış İtalyan hezarfen, döneminin önemli bir filozofu, astronomu, mimarı, mühendisi, mucidi, matematikçisi, anatomisti, müzisyeni, heykeltıraş, botanisti, jeoloğu, kartografi, yazarı ve ressamıdır. En bilinen eserleri Mona Lisa ve Son Akşam Yemeği'dir.

¹⁰ Donatello (1386-1466): Floransalı Rönesans öncüsü heykeltıraş.

¹¹ RaffaelloSanzio (1483-1520): Rönesans döneminin İtalyan ressamı ve mimarıdır.

1480-90 yıllarındakendini neredeyse tamamen bir odaya kapatarak Cehennem tablosunu (Resim 1) yaratır. Botticelli'nin bu tablosu Dante'nin orijinal Cehennem metni ile birebir aynıdır.

Eser parşömen üzerine gümüş uç tekniği ile çalışılarak, mürekkep kullanılarak çizilir. 33 cm. yüksekliğinde, 47,5 cm. genişliğindedir. Dante'nin Cehennem'de de bahsettiği üzere tabloda huniyi andıran bir imge söz konusudur. Huni 9 katmandan oluşur, her bir katman kendi içinde bölümlere ayrılır. Huninin en son katmanında genişleme söz konusudur. Burada şeytan tasviridir. Baş şeytan Lucifer buzlara gömülmüş şekilde burada resmedilir.

Huninin sol üst köşesinde yeryüzünden Cehennem'e inen bir çukur vardır. Burası Cehennem'e inen korkaklar avlusu Akheron Nehri kıyısıdır. Burada hayatları boyunca ne iyilik ne de kötülük etmiş olan günahkârlar resmedilmiştir. Cennet'e gidemedikleri gibi Tanrısal adalet de onları cezalandırmaktan kaçınır, Cehennem'e almaz. Canları yaban arıları ve at sineklerinin iğneleriyle yanar. Akheron Nehri'nde Kharon¹², Dante'yi geri çevirmek için uğraşır, ancak başaramaz. Dante burada büyük bir sarsıntıyla bayılır ve gözlerini açtığında Limbus¹³'tedir. LimbusCehennem'in birinci dairesidir. Tabloda dairenin sağında etrafı surlarla çevrili aydınlık bir şato olarak resmedilen yapı Limbus'tur. Burada aslında bir günahları olmayan ancak Hristiyanlıktan önce ya da sonra vaftiz edilmeden ölenlerin acı çekmeden ümitsizlik içinde yaşadıkları yerdir. Virgilius'ta buradadır.¹⁴ Onun dışında Homeros¹⁵, Horatius¹⁶, Demotritos¹⁷, Sokrates¹⁸, Platon¹⁹, Avicenna²⁰ ve daha bir sürü tanınmış kişiler de buradadır. Botticelli, Limbus'tan ikinci daireye geçişi merdiven ile tasvir etmiştir. Burada Dante ve Virgilius, Minos²¹ denilen zebaniye rastlarlar. Minos, gelen günahkârların günahlarını inceleyen ve gidecekleri yerleri belirleyen bir zebanidir.

¹² Kharon: Yunan Mitolojisinde yer altı dünyasının gizemli kayıkçısı. (Erhat, 2009: 174)

¹³ Limbus: Burası, bilgileri, zekâları, erdem ve yüksek yetenekleriyle insanlığa büyük hizmetleri dokunmuş kişilerin oturdukları soylu şatodur. Resimde de gördüğümüz gibi şatoyu kuşatan yedi sıra surların her biri yedi erdemden birini temsil etmektedir. Adalet, güç, ölçülülük, tedbir, zekâ, bilim ve bilgelik.

¹⁴ Vergilius MÖ 19 yılında öldüğü için vaftiz edilememiştir. Bu yüzden de Cennet'e geçemez. Cennet'te Dante'yeBeatrice eşlik edecektir.

¹⁵ Homeros: MÖ 9. yüzyılda yaşamış eski Yunan şairlerinin en büyüğü. İlyada ve Odyssea destanlarının yazarı.

¹⁶ Horatius: MÖ 64-8 yıllarında yaşamış Lirik Latin şairlerinin en büyüğü.

¹⁷ Demotritos: Yunanlı filozof MÖ V. yüzyılda yaşamış.

¹⁸ Sokrates: Tanınmış Yunan filozof MÖ 468-400 ya da 399 yıllarında yaşamış.

¹⁹ Platon: Tanınmış Yunan filozofu MÖ 429-347 yıllarında yaşamıştır. Sokrates'in öğrencisi ve Aristo'nun da hocasıdır.

²⁰ Avicenna: (İbni Sina) tanınmış Türk Hekimi MS 980-1037 yıllarında yaşamış "Hekimlerin şahı" olarak bilinir.

²¹ Minos: Girit kralı paganlar cehenneminde, günahları belirleyen görevli bir hâkim olarak görevlendirilmiştir. (Erhat, 2009:206). Dante ise onu burada kuyruklu bir şeytan kılığında sokar ve Botticelli'nin tasvirinde de kanatlı kuyruklu bir şeytan çizimi görüyoruz.

İkinci dairedaki ruhlar ölümlü hayatlarında aşk denen tutku fırtınasının elinde nasıl oyuncak olmuşlar, hiçbir tepki göstermeden oradan oraya savrulmuşlarsa burada da o şehvet düşkünü fırtına içinde hiç durmadan sürekli savrulmaktadırlar. Dante burada Francesca da Rimini²² ile sevgilisi Paolo Malatesta'yı görür ve onların burada olmalarına sebep olan aşkın hikayesini dinler. Kleopatra²³, Helena²⁴ ve dahası da buradadır.

Üçüncü dairede oburlar resmedilir. Hayatlarında damaklarının zevkenden başka bir şey düşünmemiş oburlar şiddetli bir dolu, kar ve yağmur altında ve kötü kokulu çamurlar içinde yüzmeye mahkûm edilirler. Burada Kerberos²⁵ adında bir zebani tırnaklarıyla günahkârların derilerini yüzmekte, ulumalarıyla kulaklarını sağır eder. Dairenin ortasında Dante ve Virgilius ile karşılıklı diyalog halinde resmedilir. Diğer zebaniler gibi Kerberos da onları geri çevirmek için uğraşır, ancak başaramaz. Dante burada Floransalı Ciacco ile karşılaşır ve Dante'ye beyazları bekleyen acıklı sonun haberini verir.

Merdiven yardımıyla dördüncü daireye geçiş yapılarak resmedilmiş Dante ve Vergilius burada cimrilik ve savurganların azap çektiklerini görür. Onların cezası ağır yükler taşımak ve dairenin orta yerine geldiklerinde diğer günahkârlar ile çarpışıp çarpışmanın etkisiyle tekrar yerlerine dönerler, sonra çarpışmak üzere tekrar dairenin orta yerine gelirler ve bu hiç bitmeden tekrar eder. Böylece iki karşıt suçu işlemiş olanlar aynı cezaya çarptırılmış olur. Taşındıkları yükler ise, ölümlü hayatlarında israf yüzünden ellerinden çıkardıkları ya da cimrilik yüzünden hırsla biriktirdikleri serveti temsil eder. Buradaki günahkârlar kendilerini kirlüten para pul peşinde koşmaları yüzünden kapkaradır ve Dante onları tanıyamaz. Ancak burada cezalandırılanların papalar ve kardinaller olduklarından söz eder (Alighieri, 2018: 114).

Phlegias²⁶'ın kayığıyla Styx bataklığına geçmekte olan Dante ve Virgilius'un bataklıktan yükselen sis Dante'nin önünü görmesine engel olsa da Floransalı Filippo Argenti²⁷'ye rastlar ve kayığı devirmeye çalışır ancak Vergilius'un araya girmesiyle tehlikeyi atlattılar. Burada öfkeliilerin cezalan-

²² Francesca de Rimini (1295-1285): Revenna'lı Guido da Polenta'nın güzel kızıdır. Kocasının kardeşi Paolo Malatesta ile birbirlerine âşık olmuşlar ve bir gün sevişirken kocası tarafından yakalanıp öldürülmüşlerdir.

²³ Kleopatra: Önce Julius Sezar'ın sonra da Antonius'un sevgilisi olan Mısır Kraliçesi, kendini bir yılanla sokturarak intihar etmiştir.

²⁴ Helena: Güzelliğiyle ün salmış Yunanlı prenses, evliyken Truva Kralı Priamus'un oğlu Paris tarafından kaçırılmıştır.

²⁵ Kerberos: Paganların düşündükleri cehennemde üç başlı esatiri bir köpektir. (Erhat, 2009:172) Burada oburluğu temsil etmek üzere iblis kılığına sokulmuştur.

²⁶ Phlegias: Yunan mitolojisinde Ares ve Chryse'nin oğlu, Lapithler'in kralıdır. Kızına hakaret etmiş olan Apollon'dan öç almak için Delfi Tapınağı'nı ateşe vermiştir. (Alighieri, 1321:119) Dante onu, ateşler şehri Dite'nin şeytanı kılığına sokuyor.

²⁷ İtalyan siyasetçi.

dırıldıklarını görürler. Burada öfkeliiler çamurlar içindeki nehirde gömülmüş şekilde azap çekmektedirler. Dante burada Dite şehrinde bahseder. Tabloda görünen surları ateşli yapı Dite²⁸ şehrinin surlarıdır. Dite ile Cehennem iki bölüme ayrılır. Biri yukarı Cehennemdir, korkakların bulunduğu bölümle ilk beş daireyi içine alır. Diğer aşağı Cehennemdir, Dite şehrinin surları içinde kalır ve son dört daireyi içine alır. Bu bölüme kadar pek çok iblis onların yolunu kesmiş, geri çevirmeye çalışmıştır. Ancak başarılı olamamıştır. Fakat burada artık daha ciddi bir şekilde şehrin kapılarını üzerlerine kapatırlar. Vergilius, Dante'nin buradan sonra tek başına devam edemeyeceğini düşünür ve Tanrı'dan destek ister. Böylece Tanrı habercisi gelir ve kapılar ardına dek açılır (Alighieri, 2018: 124).

Dite şehrinin hemen altındaki binlerce mezarların olduğu bölümde sapkınlar ve onların müritleri tablodaki gibi içleri yanan mezarların içinde işkence çeker. Burada Ferinata²⁹ Dante'nin sürgüne gönderileceğinin haberini verir. İçleri yanan mezarların olduğu bu altıncı dairede üç cehennem cadısı diye adlandırdığı kin ve nefret tanrıları Magaira, Teisiphon, Alecto tırnaklarıyla göğüslerini yırtar, vücutlarına şamarlar indirir ve öyle haykırırlar ki Dante bunlardan irkilir, Medusa³⁰'da buradadır.

Artık yedinci daireye inilecek yere gelirler, resimde mezarların üstünde aşağı inen Dante ve Vergilius'u görülür. Burası saldırganların azap çektiği dairedir ve dört bölümden oluşur. Birinci bölümde kırmızı renkle kan nehri³¹ olduğunu anladığımız alanda soydaşlarına karşı zorluk kullananlar resmedilir. Geçit Minotauros³²'un korumasındadır. Burada Kentauros³³'lar görünür. Buradaki günahkârlar fokur fokur kaynayan kan nehrinde cezalarının ağırlığına göre, derece derece batmış şekilde azap çekerler. Dante'nin burada gördüğü kişiler arasında Nessos³⁴, Dionysios³⁵ vardır. İkinci bölümde kendilerine karşı zor kullananlar vardır, burada orman tasviri yapılır. Bu ormandaki her ağaç intihar etmiş günahkârdır.

²⁸ Dite: Dis, bir iblisin adıdır ve buraya şehri yöneten bu iblisin adı verilmiştir.

²⁹ Ghibellin'lerin başına geçen adam.

³⁰ Medusa: Yunan mitolojisinde gözlerine bakınca taşla çevirdiğine inanılan yılan saçlı, keskin dişli, dişli canavar. İnsanlığın kahramanı Perseus tarafından başı kesilerek öldürülmüştür. (Erhat, 2009:201)

³¹ Phlegethon Nehri: Cehennem'deki üçüncü nehir.

³² Minotauros: Yunan mitolojisinde yarı insan yarı boğa olan yaratık (Erhat, 2009:207).

³³ Kentauros: Yunan mitolojisindeki vücudunun üstü insan alt kısmı at olan yaratıklar (Erhat, 2009:170).

³⁴ Nessos: Yunan mitolojisinde bir sentor. Herakles'in karısı Deianeira'yı kaçırmış, Herakles de Nessos'u öldürerek öç almıştır. Ancak Nessos, Deianeira'ya kendi kanına bulanmış gömleğini vermiş, onu sırtına geçirenleri delice aşık eden bir özelliğe sahip olduğunu söylemiştir. Deianeira kocasını Euryatos'un kızı Iola'dan kıskanması üzerine Nessos'un gömleğini Herakles'e giydirmiş, Herakles aklını oynatarak ölmüştür. Böylece Nessos ölümünün öcünü yine kendisi almış oluyor (Alighieri, 2018:147).

³⁵ Dionysios: Aynı ismi taşıyan iki Siracusa'lı zorba hükümdarın en tanınmışıdır. MÖ 405-362 yıllarında yaşamıştır. Kim dost, kim düşman kolayca anlar ve acımasızca cezalandırırdı.

Bu ormanda yüzleri genç kız yüzüne, vücutları kuşa benzeyen Harpyia³⁶'lar günahkârlara, garip ötüşleriyle eziyet ederler. Burada Siena'lı Lapo³⁷ vardır. Üçüncü bölümde Tanrı'ya baş kaldırmış olanlar çorak bir kum sahrası olarak resmedilen bölümde gökten yağın kor ateş topları altında acı çeker. Dördüncü bölümde doğaya karşı zor kullananlar resmedilir. Burada da gökten ateş yağmuru yağar ancak günahkârlara dokunmaz çünkü onlar hiç durmadan sürekli bu ateş toplarından kaçarlardı. Yedinci dairenin sonunda sol tarafta kırmızı kan nehri olarak resmedilen bölgede Dante ve Virgilius-Geryon³⁸'un sırtına atlayarak aşağı inerler. Aşağısı sekizinci dairedir ve on hendekten oluşur. Birinci hendekte Dante'nin Malebolge³⁹ dediği bir alan vardır, Botticelli burayı boydan boya kahverengi taşlarla resmeder. Burada başkaları ya da kendileri için aldatma eylemini yapmış olanlar vardır, zebanilerin uzun kırbaçla dövüldükleri iki ayrı günahkâr grubu vardır. Hendeğin yarısında başkaları adına aldatma eylemi yapmış olanlar diğer yarısında ise bu suçu kendi hesaplarına işleyenler bulunur. Dante burada Venedico-Caccinimico⁴⁰'yu görür ve neden burada olduğunu sorar. O ise istemeye istemeye itiraf eder: "Venedico'nun kız kardeşi Ghisolabella'yı markinin isteklerine boyun eğmeye ben zorladım" (Alighieri, 2018:186). Bu sırada kırbaçlı zebani ona kadın tüccarı diye haykırarak elindeki kırbaçla vurur. İkinci hendekte dalkavuklar -şaklabanlar- pislik deryasına batmış şekilde azap çeker. Üçüncü hendekte rüşvet yiyiciler cezalandırılır. Buradaki günahkârlar tepe taklak şekilde bir deliğin içinde resmedilir, bu şekilde azap çekerler. Burada para canlısı olmasıyla bilinen Papa III. Niccolo⁴¹Dante'ye, Papa VIII. Banifazio⁴² ve Papa V. Clemente⁴³'nin de geleceğini haber verir. Dördüncü hendekte ölümlü hayatlarında ilerisini görebileceklerini vadeden kâhinler, büyü ve sihirle uğraşanlar, şimdi burada sonsuza dek başları arkalarına dönük olarak hep geriye bakacaklar ve önlerini göremeden yürüyeceklerdir. Teiresias⁴⁴, GuidoBonatti⁴⁵ buradadır. Beşinci hendekte para aşırın ya da para karşılığı karanlık işler yapmış günahkârlar resmedilir.

Fokur fokur kaynayan zift içinde, başlarında zebaniler uzun zıpkınlarla onları şişlemeye hazır durumda başlarında nöbet tutar.

³⁶ Harpyia: Yunan mitolojisinde kapıp kaçırın anlamına gelen fırtınaların ve ölümün sembolüdür.

³⁷ Lapo: Toppo savaşında kendini düşman önüne bilerek atıp öldürüldüğü söylenir (Alighieri, 2018:155)

³⁸ Geryon: Yunan mitolojisinde üç baş altı kola ve üç ayrı vücuda sahip savaşçı.

³⁹ Malebolge: Dante'nin uydurduğu kötü cepler anlamına gelen bir sözcük.

⁴⁰ Venedico Caccianimio: 1273-1288 yılları arasında Modena, Imola, Milano ve Pistoia'da önemli görevlerde bulunan Cacciannimio, Bologna Guelf'lerininşefiyi. (Alighieri,2018:186)

⁴¹ Papa III. Niccolo: 1225'te İtalya'nın Roma kendinde doğmuş,1280 İtalya Viterbo'da ölmüştür.

⁴² Bonifazio: VIII. Bonifazio, 1300 yılında papa olmuş, 11 Ekim 1303'te ölmüştür.

⁴³ Papa V. Clemente: Gerçek adı ile Bertrand de Goth, 1305-1314 döneminde Roma Katolik Kilisesi'nde papalık yapmıştır. 1314'te ölmüştür.

⁴⁴ Teiresias: Truva savaşlarında Yunanlılara kâhinlik eden kişidir.

⁴⁵ Guido Bonatti: Forl'i büyük ün kazanmış astrolog.

Altıncı hendekte ikiyüzlüler cezalandırılır. Botticelli onları burada beyaz kaftanlar içerisinde resmetmiştir. Göz alıcı kaftanların içindeki günahkârlar ağır adımlarla dolaşır. Çünkü bu kaftanların içi kurşun kaplıdır ve sırtlarına giyenleri ağırlıkları altında ezer. Hendeğin orta kısmındaki dört günahkâr haç şeklinde resmedilir. Onlar da İsa'nın çarmıha gerilmesine karar verenlerin elebaşı Kaiphas⁴⁶ ile yardımcılarıdır ve burada azap çeker. Yedinci hendekte hırsızlar resmedilir, çeşit çeşit boy boy yılanlar günahkârlara çeşitli işkenceler yapmaktadırlar. Sekizinci hendekte yalancı danışmanlar vardır, burada alevlerin her birinde günahkârların görüntüleri vardır. Dokuzuncu hendek arabozuculuk ve bölücülük yapanları resmedildiği hendektir. Burada dini bölmüş günahkârlar, vücutları kesilmiş delik deşik edilmiş, uzuvları bedenlerinden ayrılmış olarak cezalandırılır. Muhammed peygamber de burada bulunur. Bunun sebebi ise bir efsaneye göre, Muhammed Hristiyan'dı ve kardinaldi papalık vaat edilmiş ancak bu vaat yerine getirilmez. Muhammed de intikam almak için yeni bir din olarak İslamiyet'i kurar. Bu yüzden de Dante Hristiyanlığı bölmesinden dolayı ondan burada bahseder. Onuncu hendek olan son hendekte tahrifçiler uyuz ya da cüzam illetine yakalanırlar, durmadan kabuklu derilerini yırtarcasına kaşınırlar.

Onuncu hendeğin sonunda üç dev resmedilir. Burada devler hareket edemez, zincirlenmiş şekilde görülür. İçlerinden biri hareket edebilir ve Dante ile Virgilius'u alıp cehennemden en alt katına bırakır. Burası dokuzuncu dairedir ve dört bölümden oluşur. Burada ihanet edenler resmedilir, anne babalarına, hısım ve akrabalarına, vatana, konuklarına velinimetlerine ihanet eden günahkârlar bu bölümde geçer. Buza saplanmış şekilde gördüğümüz yaratık Lucifer'dir (akt. Çelebioğlu, 2014: 72). Ağzında Yahuda⁴⁷, Brutus ve Cassius⁴⁸ ile birlikte altı kanadını birden sallayarak rüzgâr ve soğuk oluşturur. Böylece buz kütleleri oluşur ve göz kapaklarını kapattıkları an kirpikleri tenlerine yapışır. Buradaki günahkârlar bu buzlara gömülü şekilde cezaya çarptırılır.

Sonuç

Esrar dünyası Cehennem'in en derin noktasından sonra Araf'a oradan da iyilikler dünyası Cennet ile birlikte mutlu sona ulaşan Dante, Cennet'te Tanrı'nın huzuruna çıkar. Beatrice ile birlikte Cennet'in katları olan göğe yükselirler, Beatrice'nin yüzü daha da aydınlanır. Âdem ile konuşur, yeryüzünden sürgün edilmelerinin sebebini öğrenir. İsa ile Meryem'in yüceliğini görür. Zor yollardan geçip, işlenen günahların cezalarını, yapılan iyiliklerin karşılığını görür ve gelecek nesillere iyilik ve kötülüğün karşılığını anlatma-

⁴⁶ Kaiphas: İsa'yı yargılayan yargıçlardan bir tanesi.

⁴⁷ Yahuda: İsa Peygamberi ele veren havari (Alighieri, 2018:296).

⁴⁸ Brutus ve Cassius: Julius Sezar'ı öldürenler (Alighieri, 2018:296).

ya çalışır. Botticelli de Cehennem tasviri ile zihinlerde oluşan Cehennem görselini insanlığa göstermiştir.

Dante'nin çağdaşı, Decameron'un yazarı Giovanni Boccaccio (1313-1375) Dante'nin ilk yorumcusu olarak bilinmektedir. 1373 yılında Floransa'nın Santa Stefanodi Badia kilisesinde İlahi Komedyayı halka okuyup yorumlamakla görevlendirmiştir. 15. yüzyılda İtalya'nın önemli kentlerinde İlahi Komedyaya üzerine incelemeler yapılmıştır. Baskı makinesinin bulunmasından sonra İlahi Komedyanın dört yüzü aşkın basımı farklı dillere çevrilmiştir.

Sandro Botticelli'den başka Michelangelo, Vatikan'daki Sistine Şapeli'nin Sunak Duvarı'nı Son Yargı (The Last Judgment / 1537-41)⁴⁹ isimli eseri ile kaplar. Açıkça İncil'den ilham almış olsa da Dante'nin Cehennemi'yle de benzerlikleri bulunmaktadır. Freskin sağ tarafı cehenneme düşen lanetlileri tasvir ederken sol tarafında cennete yükselmeleri için ölümler uyandırılmaktadır. Derisi yüzülmüş aziz, başı kesilerek öldürülen St Blaise, çivili bir çarkta işkence ile öldürülen İskenderiyeli Catherine vardır. Giotto da Son Yargı (The Last Judgment / 1307)⁵⁰ eserinde Cehennem'i tasvir etmiştir. Lanetlenmişleri yakalayıp onları yiyen ejderhanın üzerine oturmuş Cehennem Prensi vardır. Cehenneme düşmüş ve çıplak halde olan günahkârlar gölgeli yaratıklar tarafından işkence görür. William Blake, Dante'nin İlahi Komedyasını resmetme görevini üstlenmiştir. 102 çizimden oluşan İlahi Komedyayı çizimi yapmıştır. Hırsızların Cezası (The Punishment of the Thieves / 1824-27)⁵¹ da onlardan biridir. William Adolphe Bouguereau, Dante ve Virgil (Dante and Virgil / 1850)⁵² eserinde Dante ve Virgil'in Cehennem yolculuklarında karşılaştıkları birbirine zarar veren lanetli ruhları tasvir etmiştir. Gustave Dore, Dante'nin İlahi Komedyasının İllüstrasyonları (Illustration to Dante's Divine Comedy / 1855)⁵³ nı çizmiştir. Edvard Munch'ın Cehennemde Otoportre (Self-Portrait in Hell / 1903)⁵⁴ isimli eseri Dante'nin Cehennemi'nde acı çeken ruhları anımsatmaktadır. John Martin, Kayıp Cennet (Pandemonium / 1841)⁵⁵ eserinde Cehennem tasvir edilmiştir. Franz von Stuck Cehennem (Inferno / 1908)⁵⁶ eserinde alevli bir çukurda yılan ve iblisler resmederek Dante'nin Cehennemi'ne atıfta bulu-

49 Bkz. <https://www.wga.hu/art/m/michelan/3sistina/lastjudg/1lastjud.jpg> (Erişim tarihi: 28.12.2019).

50 Bkz. <https://www.wga.hu/art/g/giotto/padova/4lastjud/00view1.jpg> (Erişim tarihi: 28.12.2019).

51 Bkz. <https://www.wga.hu/art/b/blake/11france.jpg> (Erişim tarihi: 28.12.2019).

52 Bkz. <https://artsandculture.google.com/asset/dante-and-virgile/-AF79SI4-gGMKA?hl=tr> (Erişim tarihi: 28.12.2019).

53 Bkz. <https://www.wga.hu/art/d/dore/dante.jpg> (Erişim tarihi: 28.12.2019).

54 Bkz. <https://artsandculture.google.com/asset/self-portrait-in-hell/vAH377jnJvW2XA> (Erişim tarihi: 28.12.2019).

55 Bkz. <https://www.wga.hu/art/m/martin/pandemon.jpg> (Erişim tarihi: 28.12.2019).

56 Bkz. <https://www.wikiart.org/en/franz-stuck/inferno-1908> (Erişim tarihi: 28.12.2019).

nur. Salvador Dali de Dante'nin Cehennemi'nden etkilenerek sulu boya resimleri yapmıştır. Dolayısıyla diğer ressamalar belli bir bölümü ele alırken Botticelli dokuz kattan oluşan Cehennem'in tamamını resmeder. Tablonun boyutunun küçük olması ve tüm katları her bir ayrıntısıyla resmetmesi bu noktada Botticelli'nin Cehennemi'ni diğer eserlerden ayıran noktadır.

İtalyan besteci Gioacchino Rossini(1792-1868) ile Alman besteci Robert Schumann(1810-1856) şiirin bazı bölümlerini bestelemiştir. Macar besteci Franz Liszt(1811-1886) senfonik bir şiir yazmıştır. Dante'nin şiiri Ezra Pound, T. S. Eliot, Gabriele D'Annunzio, Paul Claudel, Anna Akhmatova gibi yalnızca resim sanatında değil çağdaş şairler için de esin kaynağı olmuştur.

Kaynakça

- Alighieri, D. (2011), *İlahi Komedyâ*, (R. Teksoy, Çev.), Oğlak Klasikleri, İstanbul.
- Alighieri, D. (2018), *İlahi Komedyâ-Cehennem*, (F. Timur, Çev.), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Alighieri, D. (2019a), *İlahi Komedyâ-Araf*, (F. Timur, Çev.), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Alighieri, D. (2019b), *İlahi Komedyâ-Cennet*, (F. Timur, Çev.), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Çelebioğlu, A. (2014), *Edebi Medinlerde Cehennem Tasvirlerinin Karşılaştırılması*, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Sayı32, 69-76.
- Çetin, Z. (1994), "Dante ve Boccaccio'nun İnsana ve Aşka Bakışı", *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı7, 279-308.
- Erhat, A. (2009), "Mitoloji Sözlüğü", Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Korkmaz, Ö. (2001), *DanteAlighieri – Yaşamı ve Eserleri –*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 3, Sayı2, sayfa 46-93.
- Parlak Temel, Ö. (2016), *İlahi Komedyâ:XXVIII-XXXIII-XXXIV Sayılı Kantorlarla Dante'nin "Cehennem"inde Adalet Kavramı ve "Contrapasso" Yasası*, DTCF Dergisi, 56.1, 100-123.
- Tolay, M. (2015)*Dante ile Sanat ve Düşünce*, İstanbul Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- <https://www.wga.hu/art/d/dore/dante.jpg> 28.12.2019
- <https://artsandculture.google.com/asset/self-portrait-in-hell/vAH377jnW2XA28>.12.2019
- <https://www.wga.hu/art/m/martin/pandemon.jpg> 28.12.2019
- <https://www.wikiart.org/en/franz-stuck/inferno-1908> 28.12.2019

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1 : <https://gallerix.org/pic/B/1332529164/24923.jpeg> 28.12.2019
- <https://www.wga.hu/art/b/botticel/5allegor/30birth.jpg> 28.12.2019
- <https://www.wga.hu/art/b/botticel/5allegor/10primav.jpg> 28.12.2019
- <https://www.wga.hu/art/b/botticel/7portrai/14dante.jpg> 28.12.2019
- <https://www.wga.hu/art/m/michelan/3sistina/lastjud/11lastjud.jpg> 28.12.2019
- <https://www.wga.hu/art/g/giotto/padova/4lastjud/00view1.jpg> 28.12.2019
- <https://www.wga.hu/art/b/blake/11france.jpg> 28.12.2019
- <https://artsandculture.google.com/asset/dante-and-virgile/-AF79SI4-gGMKA?hl=tr> 28.12.2019